

Zondag 28 september 2025

God is liefde

Laaghangend fruit (1)

Dorpskerk - Blaricum

Inleiding

Met de Startzondag, twee weken geleden, hernamen we ons uitgangspunt van Pinksteren. Onze leidraad deze herfst zijn de negen vruchten van de Geest zoals beschreven in Galaten 5,22: liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing. Wij mogen daarbij denken aan laaghangend fruit. Waarom zouden we steeds op onze tenen moeten lopen als er zoveel moois in het leven is, op ooghoogte? Vandaag staat de liefde, de eerstgenoemde vrucht, centraal.

De Schriftlezing uit het Oude Testament betreft een beroemde tekst uit Hooglied. Dat is, het lied der liederen, Sjir ha-sjirim, liefdespoëzie. Dat deze gedichten in de bijbel staan is te danken aan lezers die geraakt werden, niet alleen wat betreft de liefde tussen mensen, maar ook waar het ging om de liefde van God en de liefde tot God. Onvolkomen mensen hebben zich in Gods licht geliefd mogen voelen, niet vanwege hun onberispelijkheid, maar voluit als persoon. Dat wil zeggen, gaat het dan om een wederzijds doordringende liefde tussen God en mens onlosmakelijk verbonden met de liefde tussen mensen onderling?

Het is in het Nieuwe Testament met name in de Johannesbrieven en in het Johannesevangelie dat over God en over Jezus en zijn gemeente vooral in termen van liefde wordt gesproken. In het Oude Testament is de achtergrond, van deze en de bekende tekst uit 1 Korintiërs 13, in het Hebreeuws Gods chesèd we èmet, genade en trouw, of, in taal van de Staten Vertaling uit 1637: goedertierenheid en waarheid. Wat kan het dan betekenen wanneer gesteld wordt dat God liefde is?

Schriftlezing Oude Testament: Hooglied 8, 6-7

Schriftlezing Brieven: 1 Johannes 4, 7-21

Schriftlezing Evangelie: Johannes 15, 9-17

Prediking

Gemeente van Jezus Christus,
er is een hele discussie onder bijbelgeleerden over een woordje uit Hooglied, dat eenmaal in de bijbel voorkomt, en dat als laatste lettergreep de naam van God in zich zou hebben.¹ Het gaat om de vlam van de Heer. En is het nu werkelijk een verwijzing naar God of betekent dit woord een steekvlam, een vurige of laaiende vlam? Staat er werkelijk: 'De liefde is ... een vuurgloed des Heren'?² Hoe je het ook vertaalt, de poëtische tekst van Hooglied is altijd ontvankelijk voor meerdere interpretaties en dat komt omdat het over de liefde gaat. Het Hooglied is een schatkamer van beelden en wie zou daaruit niet willen putten als je fantaseert over de liefde van God voor mensen? Het is de enige keer in het hele Hooglied dat God

¹ Dus een zgn. 'hapax legomenon', nl.: 'sjalhebetyah', wat in de NBG 1951 vertaald werd als 'een vuurgloed des Heren', maar in de NBV dus als een laaiende vlam. Pope, 670-671. Zie ook: *The Anchor Bible Dictionary*, VI, 154.

² Alter, R. and F. Kermode (eds.), *The Literary Guide to the Bible*, Cambridge MA 1987, 317: 'The flame turns substance into energy [...]. It is a metaphor for poetry, the fusion of the phenomena of the world in the voice and vision of the poet. The lovers ignite the divine flame between them. In this way, love is as strong as death, an assertion that could be understood facily as referring to generation, or to the transcendence of a brief moment, in which all time and all creatures participate and find their value, over transience.'

wordt genoemd.³ Je zou kunnen stellen dat menselijke liefde, wanneer deze oprecht is, altijd participatie is in de liefde van God, of dat nu wel of niet expliciet wordt vermeld. Als dat zo is, mogen we daar veel ruimhartiger, veel enthousiaster mee omgaan dan vaak gebeurt.

Ook in de eerste Johannesbrief dreigt het hierop op uit te lopen, wanneer daar gezegd wordt: God is liefde.

Meteen hebben allerlei bezorgde lezers gewaarschuwd dat dit nooit mag worden omgedraaid, zodat je zou kunnen zeggen: Liefde is God. Maar in het Hooglied lijkt dit juist wel te gebeuren. Dat fascineert. Waar echte liefde is, daar is op z'n minst een laagdrempelige ingang tot het goddelijke.⁴ Ooit ging het in het Hooglied 'eenvoudigweg' om de liefde tussen een meisje en een jongen. Daar is van alles mee geassocieerd en dat is ook mooi, denk ik. Het allegorische gebruik van Hooglied voor de liefde van God is dan het probleem niet. Maar het exclusief vergeestelijkend bijbel lezen buiten de menselijke ervaringswereld, dat is wel een probleem. Dan wordt het lichamelijke veronachtzaamd. Dat kan op den duur niet goed uitpakken.⁵ Dan wordt liefde van God iets heel hoog verhevens, waar de liefde van mensen mijlenver van af blijft staan. Maar zo is dat niet bedoeld

Er zijn ook uitleggers die het hele Hooglied hebben verstaan als louter bruids- en huwelijksliefde zonder religieuze verwijzingskracht.⁶ Dat lijkt mij niet terecht. Die interpretatie is niet inclusief genoeg. Het gaat in Hooglied immers om de liefde zelf, niet om het huwelijk. Het gaat om de liefde. Hoe belangrijk het huwelijk ook is, tenslotte is het als het goed is op liefde gebouwd, niet andersom. In die zin is huwelijk slechts een hulpmiddel, zo u wilt een mandaat of een mogelijkheid aan mensen verleend, ten dienste van de vormgeving van liefde van twee mensen voor elkaar, duurzaam, en samen voor anderen dichtbij, en verder weg.

Hoe je het ook ziet, deze tekst is in ieder geval zeer geliefd bij bruidsparen. Ik heb hem vaak gelezen bij inzegeningen van huwelijken en ik denk terecht. Het is een prachtige tekst. Hoe je ook vertaalt, een feit blijft dat het in Hooglied acht hoofdstukken lang over de liefde kan gaan op indrukwekkende wijze en dat dit gebeurt zonder dat de liefde steeds maar moet worden gelegitimeerd. In Hooglied hoeft de liefde niet te worden goedgekeurd door autoriteit van buiten. De godsdienst of religieuze woorden zijn niet nodig om te laten zien hoe belangrijk de liefde is. Ook de ethiek en de moraal, zo van wat goed is en wat hoort, zij blijven ondergeschikt, zo niet volledig achterwege in het Hooglied.⁷ De liefde heeft een eigen taal. Die taal is waarachtig en inclusief. Die gaat meteen overal over en heeft het niet nodig officieel te worden goedgekeurd van buitenaf. In de Galatenbrief staat bij het vrucht dragen van de Geest de liefde voorop. De liefde zelf is het die legitimeert,

³ Hooglied 8,6c. In de 2021 versie van de NBV is gekozen voor het alternatief: Een vlam van de Heer. In de Nieuwe Bijbel Vertaling uit 2004 was de verwijzing naar God uit de grondtekst, die in de vertaling van 1951 nog te horen was, weg vertaald. Immers daar stond: 'De liefde is een vlammend vuur, een laaiende vlam.'

⁴ Cf. het op 18 augustus aangehaalde lied 'Ubi caritas, deus ibi est.' (Waar liefde is, daar is God.)

⁵ Cf. Horst, W. ter, *Eerherstel van de liefde*, Kampen 1992, 133.

⁶ Bijv. Pinchas E. Lapide, verwijzing in: Beek, M.A. *De prediking van het Oude Testament, Prediker/Hooglied*, Nijkerk 1984, 202.

⁷ Miskotte, K.H., *Verzameld werk*, 8, *Als de goden zwijgen. Over de zin van het Oude Testament*, Kampen 1983, 211.

omgekeerd dus, de kwaliteit van ethiek, de moraal en de religie, ja van allerlei aspecten van het leven. Zo worden woorden onbetrouwbaar. Precies dat is wat je hoort in het beroemde loflied op de liefde van de apostel Paulus in 1 Korintiërs 13: Geloof, hoop en liefde, maar de meeste is de liefde.

Ook vandaag horen wij dergelijke woorden, in de eerste Johannesbrief. Hier gaat het over het weten, kennen en vertrouwen, over ondervinden. Maar de liefde staat centraal. Maar juist die ervaringswerkelijkheid is zo kwetsbaar, zowel wat betreft de liefde van mensen als die van God. Toch durft de schrijver het aan Gods liefde als een onaanvechtbaar uitgangspunt te nemen. Het Griekse woord voor liefde hier is: 'agapè', dat is onbaatzuchtige, gevende liefde. Wie zich verlaat op een God die ons eerst heeft liefgehad en dat heeft getoond aan mensen in de weg van Christus, die heeft, ondanks alle teleurstellingen in de wereld, toegang tot een eeuwige krachtbron, die in staat zal stellen moeilijkheden te overwinnen en anderen lief te hebben.

Deze liefde hangt samen met geboden. Dat gaat dwars tegen onze tijdgeest in. Als er iets is waartoe je mensen volgens ons niet kunt dwingen, dan is het wel de liefde. Wie lief heeft doet dit uit vrije wil, nooit onder dwang. Dat is waar. Toch is er meer dan spontaan je hart volgen, waarmee velen schijnen te bedoelen de onbedachte opwellingen van emoties en sympathieën. Zonder dat je jezelf geweld aandoet, kun je echter wel degelijk iets voor iemand over hebben, vanuit liefde gestimuleerd. Liefhebben betekent in dat geval bereidheid tot offers. Dat is in onze tijd een beladen thema. Binnen de kortste keren kunnen mensen het gevoel krijgen zichzelf onrecht te doen. Het is de vraag of het gevoel dat daarmee gepaard gaat, altijd gevolgd moet worden. Jezus zegt: 'Er is geen grotere liefde dan je leven te geven voor je vrienden.'⁸

Het gaat over vrucht dragen. Er komt uit werkelijk liefhebben iets voort. Echte liefde voltrekt zich niet in één moment. Echte liefde, helemaal gaan voor die ander, kan ook betekenen dat je meer geeft dan ontvangt. Liefde kan betekenen dat je beseft dat je, wat je nu investeert, waarschijnlijk nooit meer terug zult ontvangen, en toch doe je het. Het kan bij liefde in die zin natuurlijk niet alleen gaan om relaties en één op één verhoudingen, maar het gaat om mensen, groot of klein, die aan jouw zorg zijn toevertrouwd, die een appèl op je doen.

Het gaat over God kennen, niet technisch, niet met ons verstand, hoewel ook dat een rol kan spelen, maar vooral met ons hart, en daarmee bedoelen we, met ons hele wezen. 'Wie niet liefheeft,' staat er, 'kent God niet, want God is liefde.'⁹ De bijbel keert het probleem om. Niet onze ijver om in God te geloven staat centraal. God gelooft in ons. Pas als we dat beseffen, krijgt het probleem van ons geloof in God een andere betekenis. God heeft ons éerst liefgehad, dat is de grote katalysator waarop wij ons geloof mogen baseren. Er is iets van onschatbare waarde op gang gebracht. Dat is een scheppingsgeloof, dat geen biologieboekje je kan leren. De grote vraag is niet of wij in een soort waarde vrije laboratoriumopstelling het bestaan van God zouden kunnen bewijzen. Wezenlijk is dat we de hypothese dat God ertoe doet serieus nemen, zodat er iets kan gebeuren waarin het spreken over God

⁸ Johannes 15,13.

⁹ 1 Johannes 4,8.

betrekking krijgt op daden van liefde.¹⁰ In die omstandigheden is geen sprake van dwang, maar krijgen Gods geboden hun functie als richtlijnen voor ons leven, omdat wij ze van harte doen, uit liefde.

Deze liefde kan niet worden gemist in een wereld waarin het onbegrip groot is, waar mensen zich telkens weer bedreigd zullen voelen, een wereld schijnbaar gedreven door ellebogenwerk. De eindeloze drift van mensen om elkaar te verdringen en vooraan te willen staan, is zo groot dat het je kan ontmoedigen. Het wordt ons dagelijks voorgespiegeld in het nieuws. Maar door begeerte wordt het goede van de schepping niet genoten. Een liefdesrelatie spreekt onder mensen nooit vanzelf. Ten diepste blijf je als mens altijd alleen. Zelfs geliefden zijn, van nature, vreemden voor elkaar. Hebben zij elkaar een tijd niet gezien, dan is het nodig dat zij elkaar opnieuw leren kennen. Maar een vreemdeling blijkt een zielsverwant te kunnen zijn, zo nabij dat de ander meebeweegt in de eigen vervreemding van jezelf. Verenigd met de ander kan het zijn dat je jezelf op een verrassende wijze opnieuw leert kennen. Door van de ander te houden kun je leren houden van jezelf.¹¹

Het samen consumeren van wijn staat in het boek Hooglied symbool voor de onderlinge nabijheid, in liefde, al zijn mensen nog zo verschillend. Dit is de vervulling van een diep verlangen elkaar nabij te zijn in een verwarrende wereld. Samen wijn drinken aan één Tafel in ons gezamenlijk huis waar wij God willen eren, is dat ook niet wat wij hier straks zullen doen als wij hier de Maaltijd zullen vieren?¹²

Het is velen opgevallen. Er is in Hooglied geen 'verhaal' met een kop en een staart. Het is niet zo van, na vele verwikkelingen, dat er een slothoofdstuk komt waar boven kan staan: Eind goed al goed.¹³ Er is een bepaalde tijdloosheid, waarin een aantal anekdotes, avonturen en beschrijvingen van liefde, van zoektochten, van verlangen, van afstand en nabijheid, op elkaar volgen als een cyclisch, dat is een zich telkens weer herhalend spel, net als in het echte leven.

Het landschap van moeder aarde wordt wel gezien als vrouwelijk tegenbeeld van God als Schepper.¹⁴ Dat landschap moet omwille van de schoonheid telkens opnieuw worden bemind en wakker gekust. Het slaapt. Of is het dood? Liefde is een ontwaken van bewustzijn. Maar het is ook een terugkeer naar de puurheid van de geboorte. Liefde kan een wedergeboorte, een wederopstanding van de schepping. Dat is ook wat het voorjaar en verliefdheid met elkaar te maken hebben. 'Schepping' zeggen tegen de aarde, betekent dan geloven in veerkracht na tegenslagen, in eindeloze vernieuwing, ja in bijbeltaal, in eeuwig leven. Tegelijk maakt juist deze

¹⁰ Houtepen, A., *God, een open vraag. Theologische perspectieven in een cultuur van agnosme*, Zoetermeer 1997, 357ff.

¹¹ Cf. *The Literary Guide to the Bible*, 311. Cf. Groot, G., *Moderne Franse filosofen, Een hoorcollege over Franse denkers in de 20^e eeuw*, Home Academy, hoorcolleges op audio cd, 2010, cd 5. Kristava, J., *Strangers to ourselves*, New York 1991. Zie ook: Barthes, R., *Uit de taal van een verliefde* (1977), vert. D. van den Broek, Utrecht 2002, 73-76: Eenwording.

¹² Hooglied 8,2.

¹³ Over de plaats van het huwelijk in het (literaire) verhaal, zie: Leerssen, J., *Literatuurgeschiedenis. Een hoorcollege over de geschiedenis van de Europese letteren*, Home Academy Hoorcolleges op audio cd, 2006, cd 6. Leerssen laat zien hoe de plaats van het huwelijk in de roman in de 19^e eeuw verschuift van het einde naar het midden. Cf. Flaubert, G., *Madame Bovary*, Paris 1856.

¹⁴ *The Literary Guide to the Bible*, 314-315. De koning als echtgenoot van het Rijk is in het Oosten een oude metafoor.

benadering ons bewust van de kwetsbaarheid van die aarde en van onze eigen sterfelijkheid. Zo is liefde het voorspel op de ontmoeting met de dood.¹⁵ Ik lees:

Sterk als de dood is de liefde,
beklemmend als het dodenrijk de hartstocht.¹⁶

Zijn het geen raadselachtige woorden? Jullie kennen de sprookjes. Er is schoonheid die dood lijkt. Doornroosje, Sneeuwwitje, zij worden wakker gekust. In de kus ontwaakt het zelfbewustzijn.¹⁷ Dat zelfbewustzijn kan niet gemist worden. Leven op het scherp van de snede, is leven dat weet van de dood, maar dat telkens nieuw leven mag ontvangen. Dan gestorven mensen in liefde toe te vertrouwen aan Gods eeuwige barmhartigheid, en hun daden te beschouwen als schatten van blijvende waarde in Gods Koninkrijk van vrede en gerechtigheid, is een uitspraak van vertrouwen en doet iets wezenlijks, juist met de betekenis van het leven vóór de dood.¹⁸

Sterk als de dood is de liefde. Het staat in hetzelfde vers als de vuurvlam van God, die zo moeilijk te vertalen is.¹⁹ Ik geloof niet dat ik die tekst kan uitleggen. Die illusie heb ik niet. Waar het in ieder geval niet om gaat is het ontkennen van de dood. Juist door de dood serieus te nemen, beseffen wij hoe ongelooflijk waardevol de liefde is, de liefde van God en mensen.
Amen.

Uitzending en zegen

Als jullie vanhier gaan, draag de zegen van God met je mee en verwarm de harten van mensen door lief te hebben zonder vooroordeel, zonder veel terug te verwachten, maar door te beginnen met geven, wat jij van je Schepper hebt ontvangen.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de verbondenheid met het heilige Geest
is met jullie allemaal.

Afbeelding: Manuscript Hooglied Rothschild Mahzor, perkament Florence 1492.

¹⁵ *The Literary Guide to the Bible*, 314.

¹⁶ Hooglied 8,6b.

¹⁷ 'In de kus ontwaakt het zelfbewustzijn en ontdoet het zich van de schijn van zijn afgezonderde leven waarin het "volle zelf" juist sliep. Zodoende wordt verliefdheid niet alleen als een zelfverlies, maar vaak juist ook als een intensivering van het eigen bestaan ervaren, je zelfs als een tot zichzelf komen, een zelfverwerkelijking: ik wil niet meer en kan ook niet meer mijzelf zijn in deze on-volkomenheid ; ik ervaar nu het gemis waarvan ik mij eerder niet bewust was. De negatie van het zelf die in de verliefdheid besloten ligt is dus niet zozeer *tegen* iets gericht, maar gaat veeleer *uit naar* iets – een *meer volkomen staat van zijn*. Daartoe dient het zelf ook iets achter zich te laten, in die zin wordt ook een offer gebracht: deze verheffing van zichzelf in en door de geliefde komt in de plaats van het voor zichzelf leven.' Verbrugge, A., *Staat van verwarring. Het offer van liefde*, Amsterdam 2013, 154-155, citaat 155. Hooglied 1,2 en 8,1.

¹⁸ Cf. Levinas, E., *God, de dood en de tijd*, , vert. C. Quené, Baarn 1993, 23-28: 'De dood van de ander en onze eigen dood'.

¹⁹ Hooglied 8,6.

